

A pesti honvédek első ezredese

— Adalékok a m. kir. honvédség történetéhez —

Írta: Moricz Pál

A lángoló piros nadrágos, piros sapkás pesti honvédek kezdetleges gyakorlatozásaik közben még nem száguldottak végig a Rákosmezőn, midőn a király 1869 június 28-án ezredesi ranggal kinevezte a pesti 1. honvédzászlóaljnak első parancsnokát.

A király választása az 1860-as évek lelkes, pengősarkantyú magyarságának egyik legbecsültebb, kiváló, hazafias alakjára esett. Nemesvisi Horváth János magyar királyi honvédezzredes, a pesti 1. honvédzászlóaljnak ez első parancsnoka az 1848/49. évi honvéd név és honvéd dicsőség minden ragyogását, bizakodó reménységét magával hozta az ifju magyar katonai alakulat homályos, szerény keretei közé.

*

Horváth János birtokos, nemes családból az 1815-dik esztendőben született a pozsony-megyei Zavar községben. Családjáról a zavari egyház anyakönyvében 1710-ből található az első bejegyzések.

Horváth Jánosnak az édesapja, Ferenc, maga is katona volt. Mint nyugalmazott cs. kir. őrnagy s a Napoleóni harcok egyik sok érempénzes főkatonája 1845-ben, életének 72-ik évében hunyt el; repedezett sirkövérről a zavari öreg temetőben kedveseinek emlékezése máig-
lan olvasható.

*Harc terén letevéd hű polgárnak adóját,
Lelked most az örök béke honának örül.
Árvaid sajnó fájdalma ne sujtsa nyugalmad,
Álmodd álmaidat s zaj ne zavarja porod.*

All még a községben a Horváth-család

akácfás, sokablakos vénhedt kuriája is szomszédjában az öreg kőkeresztel. A boltíves öreg szoba is változatlanul terengeti szét fehér falai között az alkonyatokkal ölelkező virradatoknak fénylőttám játékait... Talán még a bölcső is ott szuhosodik a padláson, melyben szíve-magzatját ringatta szelíd álmokra nemesvisi Horváth Ferencné született kisjókai Takách Borbála magyasszony...

A 300 holdas Horváth-birtok és kuria bérregeben gazdát cserélt. — a meggyilkolt Mailáth György országbírónak szintén György nevű és ugyancsak országbíró apja vásárolván meg — a régi gazda, a régi ur-család emlékezetét kegyelettel, szeretettel őrizik itt... A Mailáth-urak képe mellett Horváth ezredes képe is ott függ a régi-régi, kedves, magyar emlékektől telezsongott vén hajlékban... Sőt a családra is emlékeznek néhányan, mint Alsólőréről a 83 éves földbirtokos Szecsey György, akinek Horváth Ferencné volt a keresztanyja és aki 48-as huszárezredes korából visszaemlékezik Horváth Jánosra is.

*

Horváth János, Lajos és Ferenc nevű fivestvéreivel a katonai pályát választotta élet-hivatásnak. Mind a hárman huszárnak csaptak fel, Lajos is tisztséget nyert, de Ferenc altiszti rangban maradt. Egyik nővérük pedig Burián Istvánhoz ment nőül, s a pesti honvédek első ezredesével így vérokon most Burián István báró közös pénzügyminiszter.

Horváth Jánost az édesapja már 1832-ben, alig 16 éves korában beadta a 9-dik, a Miklós-huszárezredhez mint hadapródot. A békés évtizedek alatt, hozzá magyar tisztnek, a tisztí ranglétrán nehezen lehetett emelkedni. Mégis midőn felzudult a 48-as fergeg, Horváth János már II-od osztályu huszárszázados volt és

Morvaországból — mindent kockára dobván — száz mértföldnyi távolból, száz és száz különféle veszélyvel dacolva, hazavezette századját „az ifju, lángvérű százados”.

*

Horváth János huszáraival a Görgei-hadtestéhez került és e sereg minden vakmerő próbálkozásából vitézül kivette részét. 1848 november havában már őrnagy volt és a veszélyes portyázásokat mindig Horváthra bízták. A nagysallói győzelmes csata után Horváth János már mint alezredes az úgynevezett „szárguldó dandár” parancsnoka lett. Bátorkeszin két század Miklós- és két század Ferdinánd-huszárból, Birsi őrnaggyal egy zászlóalj Wasa-sorezredbeli gyalogságból, két század 39-es zászlóaljbeli honvédből és 4 ágyúból alakította meg ezt a regés, félelmetes hírnevű csoportot, melynek a nyugati vármegyéket kellett megtisztítani az ellenségtől.

Ellenállhatatlan harci kedv, kifáradhatatlan és meglepő mozgékonyág jellemezték Horváth János szárguldó dandárát. Sővári Soós Elemér ezredes, az 1. honvéd pótzászlóalj lábadó osztagának parancsnoka az 1860-as években a magyar nemesi testőrségnél együtt szolgált bizonyos Nagy Albert régi 48-as huszárral, aki annakidején szintén a Horváth János szárguldó dandárába tartozott és a Vág mentén, a felégetett szeredi hídnál részese volt annak a vakmerő lovas támadásnak is, midőn Horváth János huszáraival meghajszolta az ifju Ferenc József császárt.

Ha sikeresen végződik, a szabadságharcnak minden bizonynyal más fordulatot lököit volna közbe ez a huszárcsíny, amelyre az alsólóci 83 éves földbirtokos Szecsey György is visszaemlékezik, mint aki Horváth János családjában hallotta elbeszélni az esetet.

Horváthék a Vág balpartján cirkáltak, s a szeredi feléretett hidnál túl a jobbparton lovagolt kíséretével a császár... Ahogy a huszárok felismerték, menten a folyóba ugráltak és átuszáltak a vizen... a császár csakis jobb, pihentebb lovának köszönhetette, hogy rettentelen hajszta után elmenekülhetett és hogy a huszároknak kedve szerint nem sikerült a királyfogás.

A Vág- és Garam-menti harcok idején Horváth Ferencné egy jölfőző szakácsnét küldött a fiának. Horváth János pedig jobbkeze-ről a kezyüt lehuzván, a fuvarossal elküldve, emlékül adta édesanyjának... A drága nagy-asszonynak „Hanzi-fiától” — akkortájt divatos volt az ilyen népmes beszéd! — ez a kezyűt volt utolsó emléktárgya, mert hadba-vonult fiát életében nem látta többé... Horváth János ugyanis, mint utóbb már a 4., a Sándor-huszárezrednek a parancsnoka Világos alá lesodródott... Ekkor ezredes volt és derek huszáraival Világosnál szintén lerakta a fegyvert.

Aradon halálra ítélték; kegyelemből azonban 18 évi nehéz vasban töltendő fogságra változtatták halálos ítéletét. Horváth ezredes hat évig Olmützben szenvedte a nehéz, gyötrelmes rabsorsot, mígmen 1857-ben az ifju uralkodó megkegyelmezett neki és kiszabadult.

A magyar királyi honvédség feltámasz-tása idején Horváth János ezredes a 48/49. évi honvédek országos központi bizottmányának volt az elnöke; 1868. december 7-én az 1848/49-iki honvédek tisztí küldöttségét ilyen minőségében vezette fel Budavarába a király elé. A király kegyelmesen fogadta a „régí” honvédeket és mellányolta a felajánkozásukat.

is, hogy szintén szolgálhassanak a magyar királyi honvédségnél...

Ferenc József intézkedéséből Horváth János így lett első ezredese a pesti honvéd-zászlóaljnak. Mintahogy a többi honvédzászló-alj parancsnokainak kétharmada a 48/49-es honvédsereg törzstiszti karából került ki... A mai dicsőséges honvédség megszervezésé-nek, megalkotásának korszakos munkájából tehát koronás részt érdemelnek a „régí” hon-védék.

Horváth János ezredes parancsnoksága idején szentelték fel 1869 november 31-én az első honvédzászlót, a pesti 1. honvédzászlóalj zászlaját, amelynek Erzsébet királyné volt a zászlóanyja. Kint a Rákoson a király színe előtt is Horváth János vezetésével gyakorla-toztak először a pesti honvédek. 1870-ben a szegedi dandárgyakorlatra is Horváth ezredes vezette le a pestieket. 1871-ben a vác-vidéki királygyakorlatnál, a pesti honvédek első nagyobb hadgyakorlatán, amelyről a külső országok hadvezetőségei is tudomást vettek, szintén Horváth volt a parancsnok, ekkor azonban már dandárt vezényel... A pesti egyes honvédek ekkor notázták — tudniillik aki nem svábul dalolt:

Kék az ibolya, kék a virágja,
Kék a galambom szemejárása;
Tekints hát rózsám a szemébe,
Sír a lelkem örömébe...

Ez a hullámos hajja, barna szemöldökü, barna körszakállu, zömök, erős tartásu, meleg szemü, meleg szavuu, meleg kedélyü, törzsökös, nemes, uri magyar Horváth János családja cí-cében nem volt boldog és szerencsés. — Amak

idején osztrák nőt vett feleségül, aki őt— mi-dön Horváthot halálra ítélték, majd lecsukták — elhagyta. Később ugyan, midőn Horváth kiszabadult, a hűtlen asszony próbálkozott visszatérni hozzá, de Horváth nem fogadta vissza, pedig fiaik is voltak, a tüzérlőhadnagy János és huszártsiszt Frigyes, akik ifju koruk-ban elhunytak.

Horváth János mint katona, rátermett a parancsnoki tisztre, mert a katonai szigorú a legmegnyerőbb bajtársi bizalmassággal tudta egyesíteni és így nem is csoda, hogy tisztjei és a legénység atyjokként szerették. Igazi jó em-ber és jó magyar főkatona volt, aki a hon-védet megszeretette és a kezdetben tartózkodással fogadott tisztikart bevezette a pesti társaságokba is.

Vesztesége volt és marad a magyar királyi honvédségnek, hogy e népszerű katonás és hazafias elveihez hű, higgadt és szilárd magyar vezéralakját a kezdet-kezdetén elvesztette, mert 61 éves korában elhunyt a jó Horváth ezredes. 1875. április 27-ik napján temették el a kerepesi temetőbe... Egyszerű kis márvány sírkövét megtördelte az idő. Süppedt öreg sír-ját benötte a gyom s mert az új idők szaporodó halottjainak helyet kell szorítani, az „A/35. tábla” eme első sírsorából maholnap közös sírgödörbe dobják „az ezredes” porhadó cson-tjait is... Hogy mégis így jeltelenül, diszte-lenül, hálátlanul, közös gödörbe szórta meg ne semmisüljenek e drága, szent magyar cson-tok, úgy érzem, hogy a budapesti 1. honvéd gyalogezrednek és Budapest székesfővárosnak kegyeletes kötelessége gondoskodni a pesti hon-védék első ezredesének végleges díszsírhelyéről és marandandóbb méltó emlékkövééről?